

ted by the Directive and implemented into national legal systems - the compensation for recovery costs. This article aims to provide reader with a little insight regarding the compensation for recovery costs from theoretical as well as practical point of view, pointing out on some difficulties and ambiguities

connected with interpretation of national legal rules. The article contains comparison of Slovak and Czech legislation, which differs from each other despite the fact that both countries have transposed the very same Directive.

Ohlédnutí nad pojmem „obchodní společnost“

Filip Záděra*

Úvodem

Z obecného hlediska lze konstatovat, že problematika existence pojmu „obchodní společnost“ je *de facto* spojena s reflexí právnické osoby (korporačního typu) jako subjektu práva, kterýžto pojem je sám o sobě velmi nejasný a nemá ani dlouhou historii.¹ Obecně lze přitom na právnickou osobu nahlížet jako na relativně nově se historicky vyvinuvší obecnou formu organizačně právní integrace zejména ekonomických zájmů, která se zúčastňuje jako jeden ze subjektů právních vztahů na právním životě.² Existence různých druhů právnických osob konečně též poukazuje na rozmanitost ekonomického života i právních vztahů, které se v souvislosti s nimi v moderní době utvářejí. V současnosti tedy právnické osoby bez ohledu na svoji definici a pojetí právní doktríny existují jako neodmyslitelný subjekt právních vztahů.³ Základní koncept obchodní společnosti jako korporace přitom spočívá v tom, že tato je odvislá od života svých členů a že tedy existuje nezávisle na jejich životech.⁴ Jinými slovy základní atribut korporace lze spatřovat v tom, že tato požívá práv a je povinována povinnostmi, které jsou odlišné od těch požívaných nebo nesených jejími členy.⁵ Tedy z tohoto úhlu pohledu stojí korporace nad in-

dividuálními zájmy, resp. životy, svých členů. Jen těžko si dnes lze běžný život bez právnických osob různých typů vůbec představit, přitom nelze přehlédnout, že v současné době právě právnické osoby korporačního typu podléhají novým trendům. Živelné zakládání právnických osob v podobě obchodních společností v našich zeměpisných šířkách, bezesporu v nesčetných případech pod dojmem minimální odpovědnosti za případný podnikatelský neúspěch, vede až k bizarním číslům. Obchodní společnosti se tak jako společenství obchodního práva⁶ staly v důsledku toho nejčastěji se vyskytujícími podnikatelskými subjekty. Proto bych se chtěl v dalším pojednání krátce ohlédnout nad právnickou osobou korporačního typu označovanou naším právem jako „obchodní společnost“ nebo prostě jen „společnost“.⁷

Obecné vymezení pojmu v českém a evropském kontextu

Vymezit pojem obchodní společnost bylo a je poměrně obtížné.⁸ Tato skutečnost je dána zejména obtížností podání jakékoliv obecné definice tohoto

* Mgr. Filip Záděra, Ph.D., advokát, Praha.

¹ Knapp, V. Teorie práva. 1. vyd. C.H. Beck, Praha 1995, s. 73.

² Hurdík, J. Právnické osoby. Obecná právní charakteristika. MU, Brno 2000, s. 51.

³ Tím ovšem nikterak nepopírám skutečnost, že tyto jako subjekt v druhé polovině minulého století načas „zmizely“ z našeho právního řádu.

⁴ Fleischer, A., Hazard, G., Klipperová, M. Pokušení správních rad. Victoria Publishing, Praha 1996, s. 62.

⁵ Davies, P. Principles of Modern Company Law. Sweet & Maxwell, 2008, s. 33.

⁶ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl I. 1. vyd. Polygon, Praha 2002, s. 326.

⁷ Za zajímavost stojí, že dřívější obchodní zákoník (ObchZ) formuloval tuto legislativní zkratku překvapivě až v ust. § 56 odst. 1, nicméně tuto používal tu a tam i ve svých předchozích ustanoveních (srov. např. ust. § 38 b či § 38 i). Není tedy proto s podivem, že si praxe tuto zkratku dokonale zažila, což našlo svůj odraz nejen v obsahu různých právních dokumentů, ale i v běžné mluvě. V současné legislativě je přitom tato zkratka naopak důsledně formulována již v ust. § 1 ZOK.

⁸ Naše právo tuto ambici nemělo a nemá a pojem obchodní společnosti tedy obecně nevymezuje.

pojmu, a to zejména vzhledem k rozdílu panujícím mezi jednotlivými formami obchodních společností,⁹ k jejich rozdílnému historickému původu, jakož i k nedostatku odborného konsensu nad obsahem tohoto pojmu jak v historii, tak i v současnosti. Nutno zároveň konstatovat, že ani neexistuje žádná „obecná obchodní společnost“,¹⁰ jejíž definici by bylo možné podat. Samotný pojem „společnost“ (*company*) přitom evokuje spojení určitého počtu lidí pro nějaký obecný účel nebo účely.¹¹ V našem případě je pak deklarován účel podnikatelský, resp. „obchodní“. Je tedy zřejmé, že rozebíraný pojem jako sousloví obsahující termíny „společnost“ a „obchodní“, pouze deklaruje svoji funkci, resp. účel (cíl).¹² Přitom pod pojmem společnost (společensví *largo sensu*) si lze představit organizačně právní propojení osob sledující určitý cíl, a to bez ohledu na jeho právní subjektivitu.¹³ Pojem „obchodní“ pak bezesporu podléhá legislativním trendům doby. Na to konečně poukazuje např. použití tohoto pojmu v sousloví „obchodní podnik“,¹⁴ jehož definici podává pouze odborná literatura,¹⁵ a které můžeme dodnes stále nalézt v kmelech obchodní firem,¹⁶ nebo v současnosti používaný obdobný pojem „obchodní závod“ (viz ust. § 502 NOZ). Obě tato sousloví přitom na sebe neváží pojem „společnost“.

Vrátíme-li se k rozebíranému sousloví jako k celku, pak je možno z pohledu teorie na obchodní společnost nahlížet např. jako na sdružení (seskupení

Např. v ABGB se setkáváme pod nadpisem „Z poměrů morální osoby“ v § 26 větě druhé s dikcí „*Naproti jiným osobám požívají dovolené společnosti zpravidla stejných práv jako jednotlivé osoby.*“ Jednalo se přitom v té době o jediný všeobecný právní předpis upravující právnickou osobu (morální osobu).

⁹ Shodně též např. Eliáš, K., Bartošiková, M., Pokorná, J., a kol. Kurs obchodního práva. Právnické osoby jako podnikatelé. 4. vyd. C.H.Beck, Praha 2003, s. 5.

¹⁰ Shodně též např. Pokorná, J., Kovařík, Z., Čáp, Z. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. I. díl. Wolters Kluwer ČR, Praha 2009, s. 262.

¹¹ Davies, P. Principles of Modern Company Law. Sweet & Maxwell, 2008, s. 3 a s. 4.

¹² Obecným cílem obchodní společnosti by tak mělo být dosahování zisku jako plodu (výnosnosti) jejich aktivit.

¹³ Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Díl I. 1. vyd. Polygon, Praha 2002, s. 324.

¹⁴ Tento pojem je použit např. v ust. § 87 zákona č. 111/1895 Sb., o vykonávání soudní moci a o příslušnosti řádných soudů v občanských věcech právních (jurisdikční norma), ve znění pozdějších předpisů (byl účinný do 1. 1. 1951).

¹⁵ Např. Hradecký, S., a kol. Ekonomická encyklopedie I.(A-O). 2. přepracované vydání. Svoboda, Praha 1984, s. 716.

¹⁶ V obchodním rejstříku lze nalézt např. „Obchodní podnik Popilková a spol., v. o. s.“

či asociaci) dvou či více osob, které provozuje pod společnou firmou obchodní závod a má způsobilost k právům¹⁷ stejně tak jako na „vícečlennou podnikatelskou formu“¹⁸ či jako na sdružení skupiny lidí v obchodním podniku (*business enterprise*) za účelem dosažení zisku.¹⁹ Problémem takto podaných definic je však existence tzv. jednočlenné obchodní společnosti (unipersonální/jednoosobové obchodní společnosti) neboli *societas unius viri*,²⁰ kde není pluralita členů či společníků, se kterou počítají shora uvedené definice, a kdy se tedy jedná o „společnost jediného člověka“. Proto se objevují i názory, že v tomto případě se *ex definitione* ani o společnost nejedná, neboť její osobní substrát nepředstavuje kolektiv.²¹ Méně úskalí by tedy mohlo přinést obecné vymezení obchodní společnosti (bez vztahu k její členské základně) jako např. hospodářské jednotky prodávající výrobky nebo poskytující služby nebo jednoduše jako osoby založené za účelem obchodní činnosti. I tyto definice se však bohužel jeví jako problematické s ohledem na v nich deklarovaný účel předpokládající určitou formu „výdělečné činnosti“, která jak si dále ukážeme, není podmínkou existence všech forem obchodních společností. Současný zákonodárce však tyto ambice nemá (viz ust. § 11 ZOK), resp. tyto přetrvávají pouze v případě osobních obchodních společností. Navíc je v této souvislosti třeba podotknout, že obchodní společnosti již v dnešní době nejsou pouhými právními nástroji společného podnikání, ale získaly rozměr mnohem širší, jelikož jsou prostředkem držby majetku, jakož i prostředkem organizace ekonomického života.²² Jinými slovy tedy není „podnikání“ jejich jediným aprobovaným účelem (k tomu viz ust. § 2 ZOK).

Je tedy nutno konstatovat, že pojem „obchodní společnost“ představuje účelové spojení odpovídající zájmům zákonodárce, které nutně nemusí naplňovat svůj význam ani korespondovat s tradiční terminologií, kdy pojem „společnost“ (*societas*) představovalo uskupení několika osob za účelem dosažení společného cíle bez založení zvláštní právnické

¹⁷ Madara, Z., a kol. Právnický slovník. I díl (A-O). Panorama, Praha 1988, s. 555.

¹⁸ Eliáš, K. Obchodní společnosti. C.H.Beck, Praha 1994, s. 14.

¹⁹ Cox, J., Hazen, T. Corporations. 2. vyd. Aspen Publishers, New York 2003, s. 3.

²⁰ V kontextu práva EU existenci těchto společností prosazuje a reguluje Dvanáctá směrnice.

²¹ Eliáš, K. Obchodní zákoník. Praktické poznámkové vydání s výběrem judikatury od roku 1990, 2. vyd. Linde, Praha 1998, s. 294 a s. 348.

²² Berle, A., Means, G. The Modern Corporation & Private Property. 9. vydání. Transaction Publishers, 2010, s. 3.

ké osoby.²³ Pravdou zůstává, že ani dnes pojem společnost nemusí vůbec evokovat právnickou osobu.²⁴ Lze tedy uzavřít tento diskurs tak, že zákonodárce tím, že obchodním společenstvem nakonec propůjčil právní osobnost, je právně oddělil od společností (*societ*) v tradičním pojetí a navíc podanou zákonnou charakteristikou a jejich výčtem (srov. § 1 ZOK), jak bude pojednáno dále, *implicitě* vyloučil hledání společných definičních prvků. Proto tedy obecnou, resp. uspokojivou, definici tohoto pojmu nelze podat. V této souvislosti nutno pro zajímavost poznamenat, že v našem právním řádu existuje právnická osoba,²⁵ která má ve svém legislativním označení slovo „společnost“, nicméně se vůbec nejedná o (obchodní) společnost, ač k takovému chápání zcela nesprávná dikce zákona nabádá.²⁶

Konečně nelze upřít oblibu používání pojmu „společnost“ i „evropskému zákonodárci“.²⁷ Nicméně nutno dodat, že primární právo EU používá pojem „společnost“, aniž by obsahovalo bližší vymezení tohoto pojmu, a to i přesto, že by to bylo možno s ohledem na jeho aplikaci považovat za stěžejní.²⁸ Z poněkud tautologické definice podané ve čl. 54 Smlouvy o fungování Evropské unie (SEU)²⁹ je však zcela jasně zřejmé, že zde jsou „společnostmi“ chápány právní útvary ziskového zaměření, a to v co nejširším slova smyslu. Pojem „společnosti“ je zde tedy výrazem právního pohledu na subjekt, který je pravidelným adresátem dispozic nebo sankcí práva EU.³⁰ Pragmaticky řečeno by se o případnou definici tohoto pojmu tedy měl z pohledu mezinárodního práva postarat

²³ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. *Občanské právo hmotné. I. díl. ASPI*, Praha 2005, s. 212.

²⁴ Např. společnost přátel šachu se schází každý čtvrtek, aniž by někoho vůbec napadlo zakládat právnickou osobu.

²⁵ Jedná se obecně prospěšnou společnost upravenou zákonem č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech. Tato právnická osoba, ač není právnickou osobou veřejného práva, bývá připodobňována k tzv. veřejnému ústavu (k tomu srov. Hendrych, D. a kol. *Správní právo. Obecná část. 6. vyd. C.H.Beck*, Praha 2006).

²⁶ Shodně též např. Dvořák, T. *Obecně prospěšná společnost. ASPI*, Praha 2004, s. 11.

²⁷ SCE (*European Cooperative Society*), SE (*Societas Europaea*) či SPE (*Societas Privata Europaea*).

²⁸ Např. pro stanovení svobody usazování dle čl. 49 SEU, kdy jsou společnosti rovny fyzickým osobám (státním příslušníkům členských států) nebo např. v právu sekundárním při zakládání dceřiné SE (čl. 2 odst. 3 Nařízení o SE).

²⁹ V tomto článku je stanoveno, že: „Společnostmi se rozumí společnosti založené podle občanského nebo obchodního práva včetně družstev a jiné právnické osoby veřejného nebo soukromého práva s výjimkou neziskových organizací.“

³⁰ Pelikánová, I. a kol. *Obchodní právo. I. díl. 2. vyd. Wolters Kluwer ČR*, Praha 2010, s. 213.

tzv. osobní statut společnosti (*lex societatis*), tedy právní řád rozhodný pro posuzování klíčových právních skutečností souvisejících se vznikem, existencí a zánikem takové „společnosti“.³¹ V případě nadnárodních subjektů (SE apod.) by ovšem o tomto přístupu nebylo možno uvažovat, neboť tyto musí být z vůle jejich původce reflektovány jednotně.³² I zde je tedy nutné uzavřít, že byť obecná definice pojmu společnost v právu EU chybí, její případné hledání se bude (zejména s ohledem na koncepci čl. 54 SEU), spíše přidržovat účelu, pro který má být určitý subjekt za společnost považován, než teoretického obsahu tohoto pojmu ve smyslu „evropského pojetí“.

Obchodní společnost v českém právu

Jak již bylo uvedeno, obecné vymezení pojmu obchodní společnost v našem právu neexistuje. Obchodní zákoník (ObchZ) podával v části druhé, hlavě první, zákonodárcem nadepsané jako „Obchodní společnosti“, v ust. § 56 odst. 1 pouze charakteristiku obchodní společnosti, která byla podle této dikce... „*právnickou osobou založenou za účelem podnikání*“..., a to jak bylo definováno v ust. § 2 ObchZ.³³ Z první části uvedené charakteristiky bylo přítomné patrné, že tento zákon sám přiznával po vzoru francouzské koncepce³⁴ obchodní společnosti postavení osoby právnické. Současná legislativa nemá ani tuto ambici a tento pojem tak nijak blíže nespecifikuje (srov. § 1 ZOK). Je třeba připomenout, že osoba právnická je, a již v římském právu byla, chápána jako útvar umělý, osoba fiktivní existující jenom v právu³⁵ a proto je každá její definice velmi obtížná. V naší právní úpravě přitom pojetí právnických osob vychází z tzv. teorie fikce, kdy právnickou osobou je takový organizační (organizovaný) útvar, o němž to stanoví právní předpis, který má sílu zákona (srov. § 20 NOZ).³⁶ Je tedy zřejmé, že se může jednat o neuzavřený výčet subjektů záviselý pouze na (libo) vůli zákonodárce. V tomto ohledu se jeví jako poněkud výstižné konstatování „*Předpisy o právnických osobách se v novější době omezují na to, že praví o tom či onom útvaru, že je právnickou osobou, aniž*

³¹ Dědič, J., Čech, P. *Evropské právo společností. I. vydání. Bova Polygon*, Praha 2004, s. 31.

³² Evropský zákonodárce rovněž vyžaduje používání jednotných označení (dodatek) „SE“, „EHZS“.

³³ Podnikáním se rozuměla soustavná činnost prováděná samostatně podnikatelem vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku.

³⁴ Pelikánová, I., *Komentář k obchodnímu zákoníku*, 2. díl, Linde, Praha 1995, s. 25.

³⁵ Kincl, J. Urfus, V., Skřejpek, M.: *Římské právo. 2. vyd. C.H.Beck*, Praha 1995, s. 79.

³⁶ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. *Občanské právo hmotné. I. díl. ASPI*, Praha 2005, s. 204.

by bylo stanoveno, jaký obsah má tento název.“³⁷ S tímto faktem se nicméně pokouší částečně vyrovnat NOZ.³⁸

Dále je třeba k doplnění podané charakteristiky uvést, že v souladu se zákonem nabízenou typologií představují obchodní společnosti, co do své povahy, sdružení osob, nikoliv věcí, resp. tyto jako právnické osoby s tzv. osobním substrátem³⁹ řadíme mezi korporace (ust. § 210 a násl. NOZ), tedy ve vztahu k rozebíranému sousloví, jakož i v současné legislativě o těchto hovoříme jako o „obchodních korporacích“ (srov. ust. § 1 ZOK). Není přitom bez zájmovosti, že korporace představují historicky nejstarší formu právnických osob vůbec. V římském právu byla korporace označována jako „*universitas personarum*“, tj. jako jakýsi „celek či soubor osob“.⁴⁰ Při pohledu do bližší historie nelze rovněž přehlížet, že před účinností ObchZ „přímo“ přiznával osobním obchodním společnostem status osoby právnické až Hospodářský zákoník (HZ) (§ 106c).⁴¹ Dříve byla přiznávána právní osobnost pouze kapitálovým společnostem. Je třeba v tomto ohledu zmínit, že oproti současné koncepci obchodních společností dřívější socialistické organizace (srov. § 18 HZ) nemohly vybočit z mezí své omezené (speciální) právní subjektivity (osobnosti), jinak by bylo takové jejich právní jednání považováno za nezákonné a neplatné.⁴² Lze se však setkat i s názory, že takovéto jednání socialistické organizace by bylo dokonce nicotné.⁴³

Vrátíme-li se zpět k dřívější právní úpravě, tj. k ust. § 56 ObchZ, resp. přejdeme-li k druhé části uvedené dílky tohoto zákona, bylo z podané charakteristiky patrné, že obchodní společnosti byly považovány

za účelově zřízená seskupení,⁴⁴ resp. za právnické osoby založené za podnikatelským účelem. Zákondárce se pak vedle toho v druhé části dotčené věty, která zněla „...*nestanoví-li právo Evropských společenství či zákon jinak*“, pokoušel přímočaře vyrovnat s problémem, že ObchZ v ust. § 56 sám umožňoval založení a existenci některých forem obchodních společností rovněž za jiným než podnikatelským účelem, a to ať už exklusivně, nebo i v kombinaci s účelem podnikatelským. Někdy se v této souvislosti s trochou nadsázky hovořilo o konstrukci činného nepodnikajícího podnikatele.⁴⁵ Z tohoto ohledu tedy ObchZ podávaná charakteristika poněkud pokulhávala, resp. musela být ihned zákonem samotným modifikována. Jak již bylo řečeno, současná legislativa se touto „nebezpečnou“ stezkou již nevydala a stanoví, kdy je nepodnikatelský účel aprobován, resp. toto v případě „evropských“ společností ponechává zvláštní právní úpravě (srov. ust. § 1 ZOK).

Další, pro právní postavení obchodní společnosti významnou skutečností je, že tato je jako osoba vždy též podnikatelem, neboť se obligatorně zapisuje do obchodního rejstříku (viz ust. § 421 NOZ), a to tedy bez ohledu na náplň její skutečné činnosti ve vztahu k právní definici, resp. domněnce, podnikatele podané v ust. § 420 NOZ. V druhém případě bychom mohli hovořit o obchodní společnosti jako o podnikateli „*de facto*“. Shrnuji tedy, že jakákoliv forma obchodní společnosti se svým vznikem, ke kterému dochází zápisem do obchodního rejstříku s konstitutivními účinky, stává *ex lege* podnikatelem (podle statusu), a to bez ohledu na povahu její činnosti (že počala nějakou činnost vůbec vykonávat) či účel jejího založení. Obchodní společnosti založené za účelem jiné než podnikatelské činnosti jsou tedy považovány za podnikatele nikoliv z hlediska fakticity, ale právě z hlediska právní formy.⁴⁶ Tento (fiktivní) podnikatelský status přitom obchodním společnostem zůstává po celou dobu jejich existence bez ohledu na to, jestli např. vůbec mohou podnikat, vstoupily do likvidace či vůči jejich majetku bylo zahájeno insolvenční řízení.

Další pro existenci obchodních společností významnou skutečností je „taxativní výčet“ jejich právních forem. Subjekty v tomto výčtu uvedené jsou tedy nejen obchodními společnostmi, ale zároveň právnickými osobami *ex lege*. ZOK v ust. § 1 odst. 2, vyjmenovává jejich jednotlivé právní formy s tím, že současně tuzemské právní formy kategorizuje

³⁷ V Rouček, F., Sedláček, J. a kol. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, Svazek I., Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, Praha 1935, s. 251.

³⁸ Viz ust. § 20 NOZ: „*Právnická osoba je organizovaný útvar, o kterém zákon stanoví, že má právní osobnost, nebo jehož právní osobnost zákon uzná. Právnická osoba může bez zřetele na předmět své činnosti mít práva a povinnosti, které se slučují s její právní povahou.*“

³⁹ Knapp, V. Teorie práva. 1. vyd. C.H.Beck, Praha 1995, s. 73.

⁴⁰ Bartošek, M. Encyklopedie římského práva. Academia. Praha 1994, s. 274.

⁴¹ K historii vývoje statusu právnických osob viz např. Eliáš, K. Novodobý rozměr starého právního sporu. Stav podle právní úpravy před rokem 1951 a otázka jejich statusu (I. část), Právník 1993, č. 1, s. 35.

⁴² Stuna, S. a kol. Hospodářské právo. Orbis, Praha 1966, s. 143.

⁴³ Pelikánová, I., Komentář k obchodnímu zákoníku, 2. díl, Linde, Praha 1995, s. 27.

⁴⁴ Shodně též např. Faldyna, F. a kol. Obchodní zákoník s komentářem. I. díl. Codex Bohemia, Praha 2000, s. 150.

⁴⁵ Ševčík, D. Společnost s ručením omezeným. Právní úprava po novele. 1. vyd. Prospektum. Praha 2001, s. 16.

⁴⁶ Shodně též např. Eliáš, K., Bartošiková, M., Pokorná, J., a kol. Kurs obchodního práva. Právnické osoby jako podnikatelé. 3. vyd. C.H.Beck, Praha 2001, s. 6.

na „osobní“ a „kapitálové“ obchodní společnosti.⁴⁷ Tento postup zákonodárce lze z hlediska systematiky s ohledem na právní jistotu jen vítat. Existovaly⁴⁸ však v minulosti i pochybnosti o významu takového výčtu právních forem,⁴⁹ neboť zákonodárce opomíná komanditní společnost na akcie (srov. § 3053 NOZ) a rovněž společnosti, resp. právnické osoby, které mohly být u nás zakládány podle cizího práva (např. zmíněná komanditní společnost na akcie).⁵⁰ Přitom byla již v minulosti, jako důvod nezavedení komanditní společnosti na akcie do právní úpravy, v literatuře zmiňována především velmi malá frekvence využívání této právní formy.⁵¹ Faktem nicméně zůstává, že společnosti založené podle cizího práva nebudou považovány za (obchodní) společnosti, nýbrž za pouhé právnické osoby.⁵² Dále je nutno uvést, že uvedený výčet nezahrnuje jen typicky „české formy“ obchodních společností, ale rovněž nové právní formy subjektů supranacionální povahy, k jejichž kategorizaci zákonodárce již nepřistoupil. Výčet tedy zahrnuje jak společnosti českého, tak i evropského práva. Jedna z nich dokonce v evropském kontextu ani „subjektem“, resp. právnickou osobou, být nutně nemusí.⁵³ EHVS tak jako entita evropského práva získává právní osobnost až zápisem do obchodního rejstříku nebo obdobného registru členského státu, který této právní osobnosti přiznává. Oproti tomu SE je právnickou osobou *ex lege* a národní právní řády členských států na tom nemohou nic měnit.⁵⁴

Lze tedy shrnout, že obchodní společnosti jsou v našem právu právnickými osobami *sui generis*, které vykazují určité společné znaky, jež je odlišují od jiných právnických osob, resp. které je determinují. Obchodní společnosti tedy stejně jako jiné právnické osoby mají právní osobnost (§ 20 NOZ) v zákonem neomezeném rozsahu, resp. v tom rozsahu, který se slučuje s jejich povahou, a tyto jsou tedy nadány tzv. speciální právní subjektivitou, resp. osobností. *De lege lata* se jedná o sdružení fyzických

nebo právnických osob (korporaci dle ust. § 210 a násl. NOZ) založené jejich svobodným projevem vůle (smlouvou *sui generis*) sledující určitý (zejména hospodářský/obchodní) účel. Konkretizací účelu (prostředkem k jeho naplnění) je pak předmět podnikání nebo činnosti obchodní společnosti stanovený v zakladatelském dokumentu a vymežující obor činnosti, v jehož rámci bude účel svého zřízení obchodní společnost sledovat.⁵⁵

Konečně je rovněž třeba upozornit na skutečnost, že i když lze obchodní společnost jako korporaci považovat za „společenství osob“ (k tomu srov. § 210 NOZ), zákon *a priori* určité osoby za určitých okolností z účasti na (obchodní) společnosti vylučuje. Např. v případě SE lze její vznik přivodit v zásadě pouze specifickými a taxativně vyjmenovanými způsoby a její založení na „zelené louce“ tak není v zásadě vůbec možné.⁵⁶ Zajímavé jsou v tomto směru závěry Komise EU týkající se zakládání SE na našem území.⁵⁷ V případě EHVS obsahuje Nařízení o EHVS, pokud jde o povahu zakladatelů, resp. členů, rovněž určitá omezení (srov. čl. 4). Vedle toho rovněž existují, zejména, co do volby právní formy, určitá omezení stanovená právem veřejným pro obchodní společnosti zabývající se určitými činnostmi.⁵⁸ Ačkoliv tato posledně zmíněná zákonná omezení mají různý původ, představují ve své podstatě ingerenci do smluvní volnosti osob zakládat obchodní společnosti a účastnit se na nich, a to co do volby předmětu podnikání, resp. činnosti.

Právo společností a jeho nová dimenze

Není bez zajímavosti, že stále narůstající právní materie úpravy (obchodních) společností dala v minulosti postupně vzniknout svébytnému a v dnešní době se stále dynamicky rozvíjejícímu právnímu odvětví. Právo společností (*Company law*, *das Gesellschaftsrecht*) nebo též korporáčnické právo (*Corporate law*) lze přitom obecně definovat např. jako určité odvětví soukromého práva, jehož předmětem jsou právní vztahy společnosti jako soukromoprávně vytvořeného spojení osob za účelem dosažení společného účelu.⁵⁹ Poněkud kuriózní je nicméně sku-

⁴⁷ Jejich charakteristika je pak obsažena v ustanoveních ZOK upravujících tyto jednotlivé právní formy.

⁴⁸ Tyto uvádím jen pro ilustraci, neboť obě dále popsané situace již *de lege lata* nemohou nastat.

⁴⁹ Eliáš, K. Obchodní společnosti. C.H.Beck, Praha 1994, s. 41.

⁵⁰ Tuto možnost dříve obsahovalo ust. § 24 odst. 2 ObchZ, které stanovilo, že „Právnická osoba může být založena podle československého nebo jiného práva.“ Tato možnost přitom existovala až do konce prosince 2000.

⁵¹ Štenglová, I. Plíva, S. Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11. vyd. C.H.Beck, Praha 2006, s. 189.

⁵² Shodně též např. Eliáš, K. Obchodní společnosti. C.H.Beck, Praha 1994, s. 42.

⁵³ Viz čl. 1 odst. 3 Nařízení o EHVS.

⁵⁴ Právní osobnost SE stanoví přímo Nařízení o SE, které ve čl. 1 odst. 3 stanoví, že SE je právnickou osobou („An SE shall have legal personality“).

⁵⁵ Faldyna, F. a kol. Obchodní zákoník s komentářem, Codex Bohemia, Praha 2000, s. 152.

⁵⁶ Způsoby založení SE vyjmenovává Nařízení o SE ve čl. 2. Nelze si nevšimnout, že fyzické osoby se na založení SE podílet vůbec nemohou, a to s výjimkou holdingové SE a pouze po splnění minimální předepsané účasti.

⁵⁷ K tomu viz Zpráva Komise Evropskému Parlamentu a Radě o uplatňování Nařízení o SE (KOM/2010/0676).

⁵⁸ Tato omezení respektuje i Nařízení o SE (čl. 9).

⁵⁹ Kanda, A. Úvaha nad naší současnou právní úpravou obchodních společností z hlediska její možné harmoni-

tečnost, že ač je právo společností ve světovém kontextu poměrně známým pojmem, a tedy i předmětem četné odborné literatury, nemá samotný pojem „company“ žádný konkrétní právní význam.⁶⁰ Z tohoto důvodu jsou tedy předmětem práva společností *in concreto* různé formy společností odvíjející se primárně od vnitrostátních právních úprav. Je však třeba poznamenat, že v současnosti již právní úprava (obchodních) společností není pouze věcí vnitrostátního práva, ale díky pokročilé evropské integraci tvoří relativně obsáhlou část práva EU. Vzhledem k rozsahu této právní úpravy lze dokonce hovořit o právu společností jako o „svébytném odvětví“ komunitárního práva,⁶¹ resp. práva EU. Těžiště této evropské právní úpravy společností je však nutno spatřovat zejména v oblasti ochrany věřitele v nejširším slova smyslu,⁶² tj. investora, zaměstnance, akcionáře aj. Zároveň nelze zapomenout, že právo EU vedle toho autonomně formuje zcela „nové“ subjekty, které, na rozdíl od typických (obchodních) společností upravených v jednotlivých právních řádech členských států, mají ryze nadnárodní (*supranacionální*) charakter. Tyto „evropské subjekty“ přitom bezesporu překonávají teritoriální omezení národních společností a dávají tak právu společností zcela novou dimenzi, neboť jejich právní úprava je do značné míry autonomní na právních řádech členských států a zároveň je těmto iminentní i svoboda usazování (čl. 49 a násl. SEU), která je v poslední době v případě národních společností předmětem četných odborných diskuzí.

Společenstevní „*numerus clausus*“

Jak již bylo uvedeno, výčet právních forem obchodních společností uvedený v ust. § 1 ZOK, je uzavřený vůči dalším subjektům a představuje tak jakýsi tuzemský „*numerus clausus*“ v právu obchodních společností.⁶³ Někteří autoři přitom zdůrazňovali význam takového uzavřeného výčtu pro zajištění potřebné právní jistoty,⁶⁴ když oproti pochybnostem panujícím ohledně statutu osobních společností za první republiky (a oživení tohoto tématu v rámci

zace s právem Evropské unie. Právník, 1995, č. 2, s. 166.

⁶⁰ Davies, P. Principles of modern company law. Sweet & Maxwell, 2008, s. 3.

⁶¹ Dědič, J., Čech, P., Obchodní právo po vstupu ČR do EU aneb co všechno se po 1. květnu 2004 v obchodním právu změnilo? RNDr. IvanaHexnerová –Bova polygon, 1. vyd. Praha 2004, s. 30.

⁶² Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R. Evropské právo. 3. vyd. C.H.Beck, Praha 2006, s. 646.

⁶³ Shodně též např. Dědič, J., Čech, P. Evropské právo společností. I. vydání. Bova Polygon, Praha 2004, s. 31.

⁶⁴ Např. v Štenglová, I. Plíva, S. Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11. vyd. C.H.Beck, Praha 2006, s. 188.

rozhodování o restitucích),⁶⁵ je právní osobnost obchodních společností nyní postavena „na jisto“. Nutno doplnit, že tímto výčtem však není nikterak zapovězeno, že by se na obchodních společnostech mohly účastnit subjekty libovolného druhu, tedy výčet právních forem společníků naopak v zásadě omezen není.

Jak je tedy patrné z existující koncepce, do výčtu právních forem obchodních společností může zasahovat pouze zákonodárce, mezinárodní smlouva ve smyslu čl. 10 Ústavy nebo mezinárodní organizace (institute) na jejím základě (čl. 10a Ústavy). V naposledy zmíněném případě by však nedošlo k přímému rozšíření (novelizaci) jejich výčtu, ale k založení existence dalšího subjektu, který by ani nemusel být nutně nazýván „společností“. Je otázkou, jaký by měla jeho existence vliv na podaný taxativní výčet, zejména pokud by tento byl nadán právní osobností a odpovídal by charakteristice korporace.⁶⁶ Lze uzavřít, že by se jistě nejednalo o zahraniční právnickou osobu, neboť její sídlo by se nacházelo na území ČR, ani by tato nebyla založena podle „cizího“ práva, aby se na tuto pohledem inkorporační teorie nahlíželo „očima“ takového cizího práva. Na tuto otázku tedy nelze podle mého názoru uspokojivě odpovědět a bude patrně pouze na zákonodárci, jaký postup, v závislosti na charakteru takové entity a obsahu jeho závazku z mezinárodní smlouvy, zvolí.⁶⁷ Proto si tedy odvažuji vyslovit názor, že výčet obchodních společností nemusí být *pro futuro* zdaleka uzavřen.

V této souvislosti je třeba poznamenat, že právě v důsledku našeho členství v EU se objevují různé druhy „evropských právnických osob“,⁶⁸ tedy právnických osob, které pro svůj charakter nenáleží určitému státu, ale naopak jednotlivé normy národních právních řádů jsou vůči nim uplatněny na principu subsidiarity.⁶⁹ Tak byl výčet obchodních společností již rozšířen o SE a EHVS, které, jak již bylo uvedeno, poněkud deformují podanou obecnou charakteristiku obchodní společnosti.⁷⁰ Pro úplnost třeba dodat,

⁶⁵ K tomu viz např. Rozhodnutí NS ČR sp.zn. 2 Cdon173/96 ze dne 30. 3. 1999 či např. Rozhodnutí VS v Praze sp.zn. 3 Cdo 162/93 ze dne 29. 6. 1994.

⁶⁶ Tedy například SPE.

⁶⁷ Kupříkladu již zmiňovanou SCE, kterou (když má v názvu slovo „společnost“) zákonodárce mezi obchodní společnosti nezařadil.

⁶⁸ Společným rysem těchto nadnárodních (supranacionálních) forem společností je jejich nadnárodní prvek, jenž musí být naplněn při jejich zakládání a dále rovněž některé výhody, které klasické „národní společnosti“ nepoživají (např. možnost přemístění sídla, aniž by byla dotčena jejich kontinuita atp.).

⁶⁹ Shodně též např. Hurdík, J. Právnické osoby. Obecná právní charakteristika. PFMU Brno, Brno 2000, s. 152.

⁷⁰ EHVS to činí hned dvěma způsoby, a to jednak tím, že není, resp. nesmí být, založeno pro podnikání a jednak tím, že nemusí být právnickou osobou. SE zase tím,

že vedle již existujících nadnárodních forem „společností“, se rovněž uvažovalo např. o evropské vzájemné společnosti coby nadnárodní formě neziskové organizace či o SPE.⁷¹ V současné době se přitom v dílně „evropského zákonodárce“ připravují další evropské právní útvary (např. *Societas Unius Personae – SUP*), které v budoucnu existující výčet (obchodních) společností zřejmě rozšíří. Je však třeba na tomto místě zároveň vyslovit určitou pochybnost, jestli tyto „další“ regulace, resp. normativní řešení, zejména vzhledem ke stále sílící výkladové tendenci ESD (co do možnosti volného přesunu sídla, resp. výkladu svobody usazování), a tedy i související souměřitelnosti jednotlivých právních řádů, budou jejich adresátům skutečně ku prospěchu.

Závěr

Jak je tedy patrné z podaného rozboru dotčené problematiky, ač je pojem (obchodní) společnosti v praxi často užíván, resp. tento druh právnické osoby je v moderním světě hojně zastoupen, je jakékoliv vymezení tohoto pojmu poměrně problematické. Právo EU rovněž neaspiruje obecně vymezit tento pojem, což se jeví jako pochopitelné v tom smyslu, že toto by mělo akceptovat odlišný přístup jednotlivých členských států k tomuto pojmu. Proto právo EU tento pojem využívá jako jakýsi nástroj regulace některých dílčích právních vztahů svázaných s existencí společností, resp. k unifikaci dílčích částí jejich úpravy napříč EU. Lze mít přitom za to, že postupně narůstající řady supranacionálních společností vymykající se tradičním formám národních společností a narušující toto jejich chápání svoji imanentní „evropskou povahou“ nakonec (mimo jiné vlivy) rozbíjí doposud přežívající právní doktrínu v jednotlivých členských státech a pojmu společnost se tak dostane unifikovaný evropský rozměr. Lze tedy uzavřít, že stejně tak, jako pojem právnické osoby si od svého vzniku vydobyl v právních řádech své nezastupitelné místo, rovněž pojem (obchodní) společnosti zřejmě nalezne v moderní době své jednotné uchopení. Otázkou však zůstává, stane-li se tak na úkor možnosti obecného vymezení tohoto pojmu či nikoliv.

Summary

The term of „commercial company“ and its comprehension.

This article deals with the term “commercial company”, possibilities of its definition and its reflection from the Czech and EC Law perspective. In the Czech Republic the legal regulation of commercial companies, which are considered as legal persons (entities), differs from the regulation of other legal entities. This approach is given due to the fact that each commercial company is regarded as a businessman even though it is actually engaged in non profit activities. In other words to a commercial company is attributed “business status” regardless its actual activity. This approach supports also connection of used words “commercial” “company”, which represents a group or an entity formed for the purpose of running business (commerce). The overwhelming part of regulation of commercial companies is included in the Commercial Code and in case of supranational companies furthermore in EU regulations and special accompanying Acts adopted by each member state. Due to the aforementioned general definition or comprehension of the term “commercial company” can’t be found.

že je právnickou osobou již podle sekundárního práva EU, a nepotřebuje tedy zákon, aby jí tento status „znovu“ propůjčoval.

⁷¹ Návrh nařízení s důvodovou zprávou ze dne 25. 6. 2008 předložený Komisí KOM(2008) 396 v konečném znění.